

زنان، اینترنت و آموزش و راه دور

چکیده

امروزه پیشرفت فناوری های اطلاعاتی-ارتباطی و گسترش نقش و کاربردهای آن موجب تبدیل شدن جوامع صنعتی به جوامع اطلاعاتی و پذیرش مدل جدیدی از توسعه به نام توسعه دانایی محور شده است که این مدل بر نقش مشارکتی زنان در تحول جامعه تأکید مضاعف دارد. در این راستا یکی از بزرگترین و مهم ترین نیازهای جوامع پذیرنده ی این مدل توسعه، گسترش آموزش های زنان و نیز آموزش های مبتنی بر فناوری های اطلاعات و ارتباطات می باشد. با توجه به محدودیت های اجتماعی، اقتصادی، فضا و تجهیزات مکانی و زمانی، بهترین راه حل برای آموزش سریع، ارزان و مستمر زنان، آموزش از راه دور می باشد. با عنایت به چرخش قرن، زنان برای بهره گیری از امتیازات حقوقی به سطح مناسبی از توانمندی ها برای استفاده از امکاناتی که برای **E-ciTizen**، **E-organization**، **E-government** و... پیش بینی شده نیاز دارند. زنان به دلیل بستر فرهنگی جامعه و مسئولیت های سنگینی که بر عهده دارند در امر آموزش، چالش ها و محدودیت هایی پیش رو دارند و آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت فرصت ها و چشم اندازهای جدیدی را برای آن ها به ارمغان آورده است. تسهیلات آموزش از راه دور از قبیل: سهولت دسترسی به منابع آموزشی، کاهش زمان و هزینه رفت و آمد، امکان یادگیری برای هر زن در هر زمان و مکان به صورت مادام العمر، منفک نشدن زنان از محل کار یا منزل، شناخت فرصت های تازه برای مشارکت زنان در اجتماع، پاسخ گویی به نیازهای روزافزون و آموزش عالی زنان، افزایش سواد اطلاعاتی و آشنا ساختن زنان، ارتقا کیفیت آموزش از طریق ایجاد شیوه های متنوع و فرصت های یادگیری، اقتصادی و مقرون به صرفه بودن آموزش، امکان بهره گیری از فرصت های برابر آموزشی برای زنان مناطق دورافتاده، تحولات شگرفی را در آموزش زنان ایجاد می کند.

کلمات کلیدی: اینترنت / آموزش / فناوری اطلاعات / توسعه / هزاره سوم / جنسیت / عدالت آموزشی

و مردم را وامی دارد تا به بازنگری آرا و اندیشه های خویش بپردازند و ارزش ها و نمادهای موجود را مورد نقد و بررسی قرار دهند. از نتیجه ی نگاه منتقدان و معتقدان باید دریافت که مسلماً در این روند دگرگونی های تکنولوژیک برای همه ی جوامع مؤثر و گریز ناپذیر است. پدیده ی اینترنت در آموزش از راه دور در فرایند توسعه از پویا ترین و جامع ترین تحولاتی است که به عنوان یک بستر آموزشی کار آمد مورد توجه قرار گرفته است. به همین دلیل آثار و ثمرات آن می تواند زمینه ساز تحولاتی نو در گستره ی زندگی انسانی باشد. جهش یک باره ی آموزش از راه دور با استفاده از اینترنت موجب شده است در دهه ی اخیر، راه قرن ها پیموده و تابعی از مختصات همه ی علوم شود. با این بستر در هزاره ی جدید منابع و مآخذ به سهولت در اختیار علاقمندان قرار می گیرد و برای فراگیری می خواهند آزادانه و جدا از هر گونه مناقشه به مطالعه و تفکر پرداخته، به مفاهیم جدید دست یابند، راهی هموار و قابل امکان است. با این بیان پرواضح می باشد که به لحاظ نقش اثرگذار آموزش از راه دور اینترنتی در زندگی زنان موضوع از قلمروهایی است که با توجه به رویکرد تنوع فطری آنان برای یادگیری هر آینه لازم به نو شدن و ارتقا- ی شیوه های ارائه ی خدمات آموزشی به نیازهای این قشر می باشد.

بیان مسئله

در حال حاضر بسیاری از ساختارهای سازمانی به منظور رفع نیازها و معایب سیستم سنتی آموزش و همچنین بهره مندی از مزایای آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت برای زنان مانند: آموزش از راه دور اینترنتی، همه جا، همیشه و برای همه با آماده سازی محتوا، برگزاری بی شمار دوره ی آموزشی،

آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت، واقعیت رو به گسترشی است که عرصه های مختلف جهان را تحت تأثیر قرار داده و اکثر کشورها را به گونه ای با آن درگیر کرده است. این فرآیند به حرکت رشد تکنولوژی همگرایی فراوانی بین مشخصه های اقتصادی، فرهنگی، فنی و علمی جهان به وجود آورده است تا شهروندان به خاطر شاخص هایی مانند: انعطاف پذیری، ایجاد رقابت و قدرت مدیریت بر مولفه های تولید ثروت مسلط شوند و با تشکیل کانون های توانای تکنولوژی و بهره مندی از اطلاعات پیوسته ی جهانی بر اجرای کار و فرایندهای توسعه اقتصادی، سیاسی و فرهنگی اشراف یابند. در این گستره بسیاری از صاحب نظران معتقدند با این پدیده ی نو بسیاری از زمینه های نوید بخش تاریخ نمادین، مظهر آینده ی موهبت آمیزی هستند که اسطوره ها و پیش گوئی های تاریخ کهن در ذهن و خیال مردمان پرورنده است. سرمایه گذاری فرا ملی در همه ی بخش های این پدیده خصوصاً در زمینه های: صنایع، اطلاعات، تجارت رسانه ای، طرح ها و برنامه های سخت افزاری و نرم افزاری خدمات پیشرفته، آموزش، تولیدات کشاورزی، بهداشت، تکنولوژی حمل و نقل، توریسم و رونق بازار مستغلات، محیط زیست، مدیریت فرهنگ و... باعث نیاز و اجبار به شبکه ای شدن می باشد. بر این اساس شهروندان می آموزند که زندگی در دنیای امروز مستلزم آموخته هایی است که به عنوان منابع تغذیه ی اندیشه های علمی معرفی شده اند. معمولاً منتقدان منطقی با انتقادهایی که بر این تحول روا می دارند، بر این باورند که این شروع با افق های تازه دنبال خواهد شد و با انگاره های خود از این حقیقت در نمی گذرند. آنان بر این باورند که این تحولات بر زندگی انسان قرن بیست و یکم تأثیر گذاشته و به تدریج ابهامات او را تغییر می دهد. این پدیده به تحولات و تغییرات سرعت می بخشد.

روش گردآوری اطلاعات

از آن جا که قسمتی از این تحقیق مربوط به بررسی مدارک، اسناد، پژوهش ها و مطالعات صورت گرفته در خصوص موضوع: زنان، اینترنت و آموزش از راه دور می باشد، تحقیق به شیوه ی مطالعه اسنادی (*documentionc study*) انجام شده است. برای این منظور پس از شناسایی منابع مستند، اقدام به بررسی آن شده، فیش برداری صورت گرفته و از طریق تحلیل محتوایی (*content analysis*) مطالب تجزیه و تحلیل و نتایج استخراج شده است.

پیشینه تحقیق

در سال ۱۸۷۰ میلادی گام های آغازین آموزش از راه دور برداشته شد. *Anna ElioT Tielson* در سال ۱۸۷۳ یک سیستم آموزش از راه دور برای زنان به نام انجمن *Tielson* ایجاد شد و در سال ۱۸۷۴ یک برنامه آموزشی دیگر توسط دانشگاه *Illinois state* ارائه گردید. با این گستره و اختراع رایانه در سال ۱۹۴۸ و اینترنت در ۱۹۶۸ دو فراگرد تولید، توزیع و توسعه دانش و انسان مداری پارامترهای عمده ی موج جدید، انفجار دانش محسوب می شوند. پس از آن برگزاری اجلاس جهانی جامعه ی اطلاعاتی ژنو (۱۹۷۲-۱۹۷۳) یکی از مهم ترین رویدادهای بین المللی سال های آغازین هزاره ی سوم به شماره می آید. این اتفاق به لحاظ این که گسترده ترین تجمع جهانی در رویکردی کاربردی و توسعه ای ارتباطات و اطلاعات الکترونیکی در شروع قرن ۲۱ قلمداد می شود، از جهت تاریخی و حرکت های بنیادین خصوصاً توجه به آموزش زنان به کمک اینترنت هم بی نظیر و در خور توجه است.

آموزش بهتر، هزینه ی کمتر در قالب یک پروژه به طراحی و ایجاد سیستم یادگیری از راه دور بنا استفاده از اینترنت اقدام نموده اند. با وجود این انسجام و یکپارچگی سیستم ها و اجرای مرحله ای پروژه برای آموزش زنان کارایی نسبتاً مناسبی داشته و توانایی تأمین اهداف برنامه ریزان درسی برای یادگیری در این شیوه ی آموزشی معنا دار است. بر این اساس از آن جایی که زنان باید بتوانند برای آموزش، دفاع از آرمان ها و افزایش درآمد هایشان استفاده کنند، لازم است که محتوای آموزشی از راه دور با نیازهایشان تطابق منطقی داشته باشد. در این راستا ضروری است در قالب یک چارچوب^۱ نظری و ارائه راهبردهای عملی به بررسی موضوع آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت برای زنان پرداخته شود و سپس با استفاده از رهیافت های کلیدی تأثیرات این شیوه ی آموزشی در زندگی آنان تبیین گردد.

اهداف تحقیق

هدف اولیه از تهیه این مقاله، ارائه ی بستر مناسب و واقعی جهت بررسی موضوع: زنان، اینترنت و آموزش از راه دور می باشد. از اهداف بعدی می توان به: واقعیت های آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت و بررسی گرایش های کنونی زنان در یادگیری از راه دور اشاره نمود.

روش تحقیق

نوع تحقیق توصیفی- کاربردی است. از این نظر که موضوع: زنان، اینترنت و آموزش از راه دور، مورد مطالعه ی این پژوهش است. تحقیق از نوع توصیفی می باشد. اما از آن جایی که توصیف به تنهایی نمی تواند هدف های پژوهشی را بر آورده سازد، لذا پس از توصیف و طبقه بندی یافته ها، چارچوبی منظم برای سازماندهی و ارائه راه کارهای اساسی و عملیاتی آن صورت پذیرفته است.

^۱ - Framework

از لحاظ لغوی عبارت «آموزش از راه دور» بر گردان فارسی واژه ای "*distance*" و برای نام گذاری شکلی از آموزش به کار می رود که با واژه "*distance*" از سایر اشکال آموزشی تفکیک شده است. همچنین این واژه به معنای مسافت، فاصله، بعد - دوری به کار رفته است (آریانپور، ۱۳۷۲). بنابراین بار اصلی این واژه را کلمه‌ی خاصه در بر دارد، در حالی که دور بودن بار معنایی لغوی تا حد حذف معلم و متعلم از نظر آموزشی را دارد و «دور» مفهومی نسبی است و معمولاً چیزی را نسبت به چیز دیگری دور می دانیم. فاصله دار بودن آن‌ها وجود این کلمه را به عنوان اجزای اصلی در فرآیند آموزش لحاظ می کند. از این رو اگرچه آموزش از راه دور یک اصطلاح روشن و رایج در فرهنگ واژگان آموزشی است، اما عبارت آموزش به فاصله یا عباراتی که منظور آن جدایی و فاصله ی میان آموزش دهنده و آموزش گیرنده است، بهتر از عبارت آموزش از راه دور می تواند مضامین این مفهوم را در بر داشته باشد. از سوی دیگر معمولاً وقتی این معنی برای نامیدن یک نظام آموزشی به کار می رود، بیش تر از آن چه آموزش مورد سؤال قرار می گیرد مفهوم «راه دور» یا از راه دور مورد پرسش قرار می شود. به هر صورت آن چه که باعث کاربرد این عبارت شده است، جدایی یادگیرنده و یاد دهنده (معلم و متعلم) از هم دیگر به لحاظ مکانی است نه فاصله‌ای که یادگیرنده از محل آموزش یعنی مدرسه یا دانشگاه یا هر مؤسسه آموزشی دیگر دارد. (ابراهیم زاده، ۱۳۷۷، ص ۶).

لزوم شناخت هر چه دقیق تر ابعاد مختلف موضوع و بررسی همه جانبه ی آن توجه به نکات مختلفی را طلب می کند. از این رو بررسی تعاریف ارائه شده نیز در درک تمامیت موضوع مورد بحث، اهمیت ویژه ای دارد. باتوجه به ویژگی های خاصی که برای آموزش از راه دور بر شمرده شده است، صاحب نظران این رشته تعاریف متعددی ارائه نموده اند که در ادامه به برخی از آن ها اشاره می شود. آموزش از راه دور روشی است که برای توصیف انواع ترتیبات آموزشی که در آن ها فراگیر و معلم به طور معمول از لحاظ مکان یا زمان از یکدیگر جدا می باشند. در حالیکه ارتباط بین آن‌ها از طریق رسانه ها برقرار می شود (Moore, 1990: 345) آموزش از راه دور یک شکل غیر مستقیم آموزش است که از طریق رسانه های فنی مانند: مکاتبه، مواد چاپی، مواد کمک آموزشی و وسایل دیداری، شنیداری، رادیو، تلویزیون، و رایانه میسر است. (زمانی و مقدسی، ۱۳۷۱، ص ۱۵) آموزش از راه دور اصطلاحی است که برای بیان روش های مختلف تدریس و یادگیری که مستقیماً تحت راهنمایی معلم در یک زمان و مکان معین انجام می گیرد، و از یک برنامه ریزی آموزشی سازمان یافته برخوردار است که به وسیله ی یک سازمان آموزشی تدارک می یابد (Holeberg, 1995: 2) به هر صورت آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت می تواند الگوهای جدید آموزش و یادگیری برای زنان خلق کند، زیرا به لحاظ پیوند نیرومندی با توسعه ی فناوری های اطلاعات و ارتباطات با توسعه ی نیازهای جدید آموزشی و الگوهای جدید دسترسی به اطلاعات و کاربرد آن و یادگیری نیز رابطه ای نزدیک دارد. شواهد گوناگون گویای آن است که یادگیری از راه دور می تواند به نوآوری در روند کلی آموزش منجر

شود و دامنه‌ی تأثیرات آن حتی از قلمرو آموزش نیز بگذرد. از این رو یادگیری از راه دور با استفاده از اینترنت^۱ برای زنان نقش تعیین کننده‌ای در ایجاد جامعه‌ی دانش - پایه^۲ جهانی بر عهده دارد.

ضرورت آموزش زنان

زنان به عنوان نیمی از پیکره جامعه می‌توانند نقش عظیمی در پیشبرد اهداف جوامع ایفا نمایند، در حالی که دین مبین اسلام نیز حقوق حقه این قشر از جامعه را همواره مورد تأکید قرار داده است. با این حال در فراز و نشیب تاریخ، ملاحظه می‌کنیم که این مسئله که زن جزء حقیقی و عضو کامل جامعه‌ی انسانی است، نادیده انگاشته شده و نگرش‌های منفی موجب حاشیه نشینی زنان گشته است. سطح پایین سواد زنان نه تنها بر زندگی آنان در جامعه، بلکه بر خانواده‌ی آن‌ها و وضع اقتصادی جامعه نیز تأثیر می‌گذارد. مطالعات به عمل آمده در این زمینه، نشان می‌دهد آن دسته از زنانی که توانایی خواندن و نوشتن ندارند در مقایسه با سایر زنان استعداد باروری (حاملگی) و میزان مرگ و در بین آنها بیش تر است. آن‌ها هم چنین شرایط تغذیه‌ای مناسبی ندارند، در مقایسه با سایر زنان از استقلال فردی کمتری بهره مند می‌باشند. مطالعات آماری نشان می‌دهد که نرخ مرگ و میر نوزادان با سطح آموزش و سواد مادران ارتباط مستقیمی دارد. به علاوه کم بودن تعداد جمعیت باسواد نیز، مانع بزرگی در رشد اقتصادی

جامعه تلقی می‌گردد. واقعیت، این امر را حکایت می‌کند که زنان دو سوم از کارهای دنیا را بر دوش دارند ولی فقط صاحب یک سهم از درآمد و یک صدم دارایی‌های جهان می‌باشند. نقش پر اهمیت زنان خانه دار در اقتصاد خانواده و بازدهی بالای آموزش‌های خانه داری به زنان و دختران، ضرورت ایجاد طرحی را در ساختار نظام آموزش رسمی و همچنین در قالب آموزش غیر رسمی ایجاد می‌نماید. زیرا سیاست‌های آموزشی قادرند رفتارهای اقتصادی افراد را تحت تأثیر قرار دهند و در جامعه و خانواده نتایج پر باری به دنبال داشته باشند. در حال حاضر علیرغم تلاش‌های علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (یونسکو) در راستای ترویج آموزش و القای فرهنگ مشارکت یکسان و برابر زنان و مردان در تحقق توسعه‌ی پایدار، هنوز هم نابرابری‌هایی در جهان حاکم است از جمله:

* زنان آموزش دیده و تحصیل کرده در کشورهای در حال توسعه کمتر از یک هفتم مشاغل مدیریتی را اشتغال کرده‌اند.

* ترک تحصیل دختران در خانواده‌های کم درآمد، به منظور تأمین هزینه تحصیل پسران خانواده در برخی از جوامع رایج است.

* برای پیشبرد جامعه به سوی توسعه‌ی پایدار، همیشه ارائه آمار و ارقام حضور دختران و زنان در مراکز آموزشی، نمی‌تواند امیدوار کننده باشد. بدیهی است آموزش‌های غیر رسمی برای گروه‌های زنان جامعه اعم از شاغل و خانه دار ضرورت فراوان دارد.

با توجه به اهمیت موضوع در جدول مقایسه‌ای زیر نرخ باسوادی و بیسوادی مردان و زنان نشان داده شده است

۱- در معرفی اینترنت می‌توان گفت: اینترنت یک فناوری پدیده و یا به عبارتی یک فرهنگ رو به تکامل است که به همراه خود مباحث و اصطلاحات متفاوتی را عرضه کرده است. اینترنت یک شبکه کامپیوتری جهانی است که از یک شبکه نظامی آمریکایی به نام آرپانت نشأت گرفته است و هسته اصلی اینترنت و چیزی که آن را به کار می‌اندازد مجموعه‌ای از پروتکل‌ها یا قواعد نرم افزاری است که به تمام کامپیوترها وصل شده و به اینترنت امکان می‌دهد یا یکدیگر ارتباط برقرار کنند (رضایی، شریف آبادی، ۱۳۷۲).

2 - Knowledge - based

جدول شماره ۱ مقایسه نرخ باسوادی و بی سوادی زنان و مردان

سال	۱۹۸۰	۱۹۸۵	۱۹۹۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۲۰۰۵	۲۰۱۰
عامل							
مجموع افراد با سواد	۱۱	۱۳/۲	۱۹/۷	۲۵/۶	۳۳/۲	۴۰/۶	۴۷/۷
نرخ بی سوادی مردان	۱/۴	۴/۹	۴/۲	۳/۹	۳/۶	۳/۱	۲/۸
نرخ بی سوادی زنان	۶/۵	۷/۸	۶/۸	۶/۶	۶/۴	۶	۵/۵

منبع: کتاب زنان و اینترنت در هزاره سوم، ص ۲۲۵

نقش زنان در توسعه‌ی جامعه دانایی محور

عوامل مهم و عضو لاینفک استراتژی های پیشرفت، تأکید مضاعف دارد. توسعه ی مهارت ها و توانمندسازی زنان در زمینه های مختلف در جامعه دانایی محور از دو دیدگاه قابل بررسی است.

الف) افزایش توانمندی های علمی، ادراکی و شخصیتی زنان متناسب با تغییرات و تحولات جامعه. رشد و توسعه ی این مهارت نوید بخش کسب شغل بهتر، زندگی مطلوب تر و نقش پر رنگ تر زنان در سازندگی جوامع می باشد. در این رویکرد مسئله توانمندی های زنان به صورت یک کل در سطح جامعه مطرح نیست، بلکه صرفاً پرورش، تقویت و هدایت استعدادهای فردی و شخصیتی زنان مورد نظر می باشد.

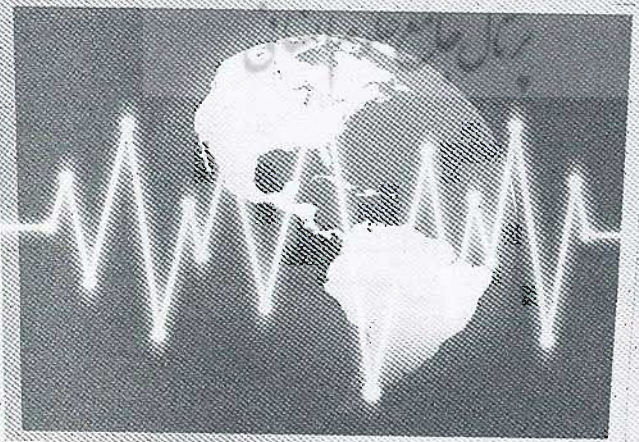
ب) تأکید بر توانمندی ها و ویژگی هایی که جزء نقاط قوت و مثبت اکثریت زنان محسوب می شود. از جمله این ویژگی ها می توان به دقت، ظرافت، حس مشارکت، همکاری و مسئولیت پذیری بیشتر، ارتباط انسانی قوی تر و زد و بند کمتر اشاره نمود، که این خصوصیات در سطح کلان برای جوامع مفید است. با توجه به این خصوصیات بیشتر صاحب نظران

مشارکت زنان و چگونگی تأثیر آن در تحقق اهداف توسعه و ایجاد تحول در امور، باوری است که در طول تاریخ موجودیت خود را اثبات کرده است. در اثبات این امر می توان به اخذ جوایز نوبل در رشته های فیزیک، شیمی، ادبیات و صلح و نیز تصدی پست های مهم در زمینه های علمی، تجاری و تحقیقاتی، رسانه ها و سایر بخش ها به وسیله ی زنان اشاره نمود. بررسی ها و تحقیقات نشان داده است که زنان در بعضی از مشاغل هم چون: پرستاری و معلمی کارآمدتر از مردان می باشند. برای مثال: معلمان زن در مقایسه با معلمان مرد در مقطع ابتدایی به دلیل بعد ژنتیکی و عواطفی که در نهاد آن ها به ودیعه گذاشته شده است، با کودکان سازگاری بهتری دارند و هم چنین زنان حتی در رشته هایی چون: کامپیوتر، حرفه ی خبرنگاری و امثال آن کارآمدتر از مردان هستند و زیر و بم کارها را بهتر می شناسند. (جلیلی، ۱۳۸۵) امروزه پیشرفت فناوری های اطلاعاتی- ارتباطی و گسترش نقش و کارکردهای آن موجب تبدیل شدن جوامع صنعتی به جوامع اطلاعاتی و پذیرش مدل جدیدی از توسعه به نام توسعه دانایی محور، شده است که این مدل بر نقش مشارکتی زنان و پیشرفت بر مبنای جنسیت به عنوان یکی از

از جمله این ویژگی ها می توان به دقت، ظرافت، حس مشارکت، همکاری و مسئولیت پذیری بیشتر، ارتباط انسانی قوی تر و زد و بند کمتر اشاره نمود، که این خصوصیات در سطح کلان برای جوامع مفید است. با توجه به این خصوصیات بیشتر صاحب نظران حوزه، مطالعات زنان بر این عقیده هستند که باید میزان حضور و مشارکت زنان در سطوح مدیریتی افزایش پیدا کند بر این اساس رابطه ی متقابل مفهوم توسعه ی دانایی محور با پدیده فناوری اطلاعات و ارتباطات از یک سو و استفاده از این فناوری ها در جهت توانمند سازی افراد از سوی دیگر، نقش کلیدی و مؤثر این فناوری ها را در شکل گیری جامعه دانایی محور در تمامی ابعاد و ظواهر زندگی و بخش های صنعتی، نظامی، پزشکی، حمل و نقل، کار و منزل نشان می دهد. بنابر این یکی از بزرگترین و مهم ترین نیاز های جوامع پذیرنده ی این مدل توسعه، گسترش آموزش های مربوط می باشد. در این راستا و با در

نظر گرفتن گستردگی جوامع، نیاز به تعلیم و تربیت بیشتر برای شهروندان جامعه ی مدرن، محدودیت های زمانی، کمبود فضاهای فیزیکی، فشار کار، محدودیت های اجتماعی و اقتصادی برای آموزش زنان با توجه به نقش مؤثر و مفید آن ها در فرایند شکل گیری جامعه دانایی محور، بهترین راه حل برای آموزش سریع، ارزان و مستمر آنان، آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت می باشد. بزرگترین دست آورد این نوع آموزش کمک به یادگیری عمومی و مداوم و در نهایت تربیت نیروهای متخصص و با معلومات، به روز و کارآمد در زمینه های مختلف و مورد نیاز جامعه است که پیوسته و به سرعت در حال دگرگونی و تغییر می باشد. بنابر این زنان به منظور شکوفایی و توانمندسازی و هدایت نیروی سازنده، از عوامل کلیدی جامعه دانایی محور به شمار می روند و از آنان می توان انتظار داشت که نقش عظیمی در تحول جامعه ی اطلاعاتی ایفا نمایند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تاریخچه‌ی آموزش از راه دور در جهان و ایران

ابتدا در جدول زیر به صورت خیلی خلاصه تاریخچه‌ی آموزش از راه دور در جهان و در ادامه سیر تکوینی آموزش از راه دور در ایران مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول شماره ۲ سیر تکوینی آموزش از راه دور

ردیف	سال	نوع آموزش
۱	۱۸۰۰	شروع آموزش مکاتبه‌ای در آمریکا
۲	۱۸۴۰	شروع آموزش مکاتبه‌ای در کشورهای اروپا
۳	۱۸۹۲	تأسیس اولین دوره دانشگاهی با استفاده از شیوه آموزش از راه دور
۴	۱۹۰۰	روش بهره‌گیری از آموزش غیر حضوری مبتنی بر فناوری (رادیو، تلویزیون و...) و طرح دانشگاه آزاد از سوی کشور انگلستان
۵	۱۹۶۰	ذخیره اولین متن آزمایشی به صورت رقومی در رایانه
۶	۱۹۷۰	ساخت اولین کتاب الکترونیکی
۷	۱۹۸۰	ساخت اولین کتابخانه الکترونیکی در دانشگاه کلمبیا و انتشار دایره المعارف ۲۶ جلدی به صورت الکترونیکی
۸	۱۹۹۰	ارائه‌ی درس اینترنتی به صورت آزمایشی در دانشگاه‌های آمریکا، اروپا، هند و هم‌چنین ارائه نخستین کلاس‌های مجازی از طریق پست الکترونیکی
۹	۱۹۹۶	ارائه‌ی اولین دوره آموزشی تحت وب
۱۰	۱۹۹۷	پدید آمدن دانشگاه مجازی
۱۱	۱۹۹۹	حضور دو نهاد آموزشی سنتی و مدرن (مجازی) در کنار هم در دانشگاه‌ها یا آموزش ترکیبی

منبع: فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی شماره ۲

آموزش از راه دور در ایران نیز سیر تکوینی خاص خود را به شرح زیر طی کرده است:

* بهره گیری از ابزارهای کمک آموزشی دیداری- شنیداری شامل: نمایش اسلاید و فیلم های آموزشی در کلاس های درس.

* آموزش همگانی از طریق تلویزیون آموزشی ملی ایران.

* آموزش از راه دور دانشگاهی به صورت تجربه ی کوتاه دانشگاه آزاد قبل از انقلاب.

* شروع به کار دانشگاه پیام نور بعد از انقلاب.

* ورود صنعت رایانه به ایران و رشد و نفوذ رایانه های شخصی در میان اقشار مردم.

* شروع فعالیت دانشگاه ها و مؤسسات آموزش

عالی کشور در زمینه آموزش الکترونیکی در سال

های ۷۸-۱۳۷۷ دانشگاه اینترنتی ایران و دانشگاه

علوم حدیث ۱۳۷۸، دانشگاه تهران ۱۳۸۱، دانشگاه

شیراز ۱۳۸۲، دانشگاه علم و صنعت ۱۳۸۳ (دوره

های کارشناسی) و ۱۳۸۴ (دوره های کارشناسی

ارشد)، مؤسسه آموزش از راه دور وزارت آموزش و

پرورش ۱۳۸۳ (نجفی و مردانی، ۱۳۸۵، ص ۲۱۴).

واقعیت های آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت

در هزاره ی سوم دنیا موج جدیدی از تمدن را با

فناوری و توسعه ی ارتباطات تجربه می کند. پر

واضح است که در سال ۱۸۷۰ میلادی گام های

آغازین آموزش از راه دور برداشته شد. *Anna*

Eliot Ticknor در سال ۱۸۷۳ یک سیستم

آموزش از راه دور برای زنان به نام انجمن

Ticknor و در سال ۱۸۷۴ یک برنامه آموزشی

دیگر توسط دانشگاه *Ihinois state* ارائه شد.

با این گستره و اختراع کامپیوتر در سال ۱۹۴۸ و

اینترنت در سال ۱۹۶۸ دو فراگرد تولید، توزیع و

توسعه ی دانش و انسان مداری فاکتورهای

عمده ی موج جدید محسوب می شوند.^۱

۱- پس از آن برگزاری اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی ژین (۱۲-۱۰ دسامبر ۲۰۰۳) یکی از مهم ترین

محدودیت انسان و دانش، نگرش مثبت به زنان و توانمند سازی آن ها را از یادگیری هر چه بیشتر و استفاده از ابزارهایی که انتقال دانش را میسر می سازند، الزامی می نماید. در این راستا آموزش رکن اساسی جامعه ی متمدن و به دور از مسایل جنسیتی برای زنان به شمار می آید. در این گستره آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت دو نقش اساسی کارسازی می کند و علاوه بر آثار فردی مبنی بر توسعه یافتگی فرد، ظهور آثار هم جواری آموزش ها و برای تعمیق هنجارهای فرهنگی می باشد. ایجاد نگرش مثبت بر زن و حقوق او، توانمند سازی زنان از راه توسعه ی آموختن های او در طول تحصیل و طی آموزش های مادام العمر برای بهره گیری از امتیازات حقوقی هر زن از احاد جامعه به حداقل توانمندی ها برای استفاده از امکاناتی که برای

organization- gover ment- e-citizen

e-...پیش بینی شده است، نیاز دارد. هم چنین آموختنی های فراوانی وجود دارد که محیط آموزشی توان انتقال آن ها را به فراگیران خود ندارد و تنها با قدرت یادگیری مستقل و در طول عمر می تواند برخی از انبوه بی پایان آموزه های تولید شده که توسط متخصصان امر را که در دسترس همگان می باشد، دریافت نمود. به عبارت دیگر آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت در بدو ورود به دوران جدیدی تواند کمک مؤثری به همگانی کردن امر تعلیم و تربیت، به وجود آوردن فرصت های جدید آموزشی، رفع نابرابری های آموزشی و تکمیل برنامه ی آموزشی برای زنان نماید. البته دو نگاه کاملاً متفاوت نسبت به نقش این فناوری در سیستم های آموزشی وجود دارد که

رویدادهای بین المللی سال های آغازین هزاره ی سوم به شمار می آید. این اتفاق به لحاظ اینکه گسترده ترین تجمع جهانی در رویکردهایی برای توسعه ارتباطات و اطلاعات الکترونیک در شروع قرن ۲۱ قلمداد می شود از جهت تاریخی و حرکت های بنیادین خصوصاً توجه به آموزش آنان به کمک اینترنت هم بی نظیر و در خور توجه است.

عبارتند از:

الف) دیدگاه ابزاری: از این منظر روش ها و سازوکارهای سنتی تعلیم و تربیت دستخوش دگرگونی می شوند که تأمین کننده مفهوم کارایی^۱ می باشد.

ب) دیدگاه تمدنی: این نگاه با ارائه تعریفی نواز تعلیم و تربیت یافتگی و فرهیختگی متناسب با زمان همراه است و تحول را در ابعاد مختلف خود مدنظر قرار می دهد که اثر بخشی سیستم^۲ را تأمین می نماید. بر همین مینا است که عنوان می گردد: ما ابزارهایمان را تغییر می دهیم و بعد آن ها ابزارها را تغییر می دهند. با این رویکرد نقش زندگی در هزاره ی فناوری اطلاعات و ارتباطات به صورتی است که اقتصاد، فرهنگ، نوع زندگی مردم مدیریت و سازمان ها را دگرگون می نماید. در این عصر با مفاهیم متفاوت با دوران پیش، روبه رو هستیم، مفاهیمی که برخی از آن ها در جداول مقایسه ای زیر نشان داده شده است.

جدول ۳ مقایسه جامعه ی سنتی و جامعه ی مدرن

جامعه ی سنتی	جامعه ی مدرن <i>Information society</i>
شهرنشین و روستا نشین	<i>e-citizen</i> ^۴
ترکیبی از مشاغل تعدیل یافته تر کشاورزی + مشاغل عمده ی صنعتی	<i>e-Working , tele-working</i>
تلاش برای ایجاد مدرسه برای همه	<i>e- Learning for all, e- Edu.</i>
سازمان های اجتماعی و حرفه ای پاسخگو	<i>e- organization.</i>
اقتصاد رسمی و غیر رسمی	<i>e-economics</i>
بنیان خانواده	<i>e-Goverment</i>
دولت های مقتدر حداکثری و حداقلی	<i>e-Govermeit</i> ^{**}
اطلاعات محدود شهروندان	<i>Information and cominucatin techonogy(lct)</i>
تجارت بر محور عرضه و تقاضا در بازار واقعی	<i>e-commerce , e-business</i>
دانشگاه با شکل گیری فرایند یاددهی، یادگیری بر محور استاد در پردیس معین	<i>Virtual university</i>
خدمات محدود در جغرافیای اداره	<i>Virtual office</i>
خدمات محدود در جغرافیای بانک	<i>e-Banking</i>

منبع: کتاب مقدمه ای بر آموزش از راه دور ص ۸۱

^۱ - efficiency

^۲ - effectiveness

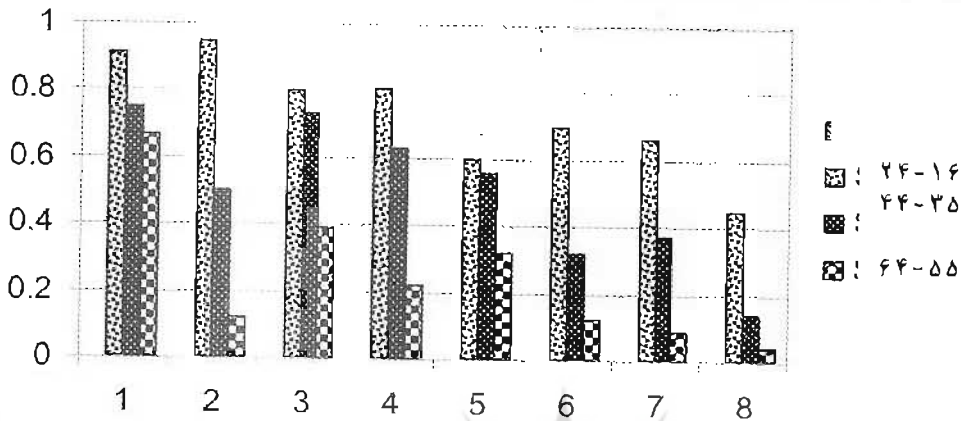
^۴ - برای نمونه در سپتامبر ۲۰۰۱، ۴۰۷ میلیون نفر کار برای اینترنتی بوده اند. این رقم در سپتامبر ۲۰۰۲ به ۸۴۰ میلیون نفر و در ۲۰۰۵ به دومیلیارد نفر و در سال ۲۰۲۰ به بیش از ۸۰ درصد افراد کره زمین تعمیم می یابد.

* شهروند الکترونیکی کسی است که توانایی استفاده از فناوری اطلاعات را در انجام امور روزمره ی خود داشته باشد و بتواند از خدمات الکترونیکی استفاده نماید

** خانواده الکترونیکی خانواده ای است که ابزار لازم را در جهت تعامل اطلاعاتی در اختیار اعضای خود قرار دهد.

آموزش یکی از اجزای زندگی اینترنتی است و بعد از فراگیری آموزش‌ها است که فرد قادر است از ارتباطات و تراکنش‌های اینترنتی استفاده نماید و به همین دلیل تعداد استفاده‌کنندگان از اینترنت و سرعت رشد آن در کشورهای مختلف و در ارتباط با مردان و زنان حائز اهمیت است.

نمودار شماره ۱: مقایسه استفاده از اینترنت براساس سن

منبع: طرح جهانی اینترنت ن - ک - به

<http://www.wordinlernetprojectnet>

نمودار شماره ۲: مقایسه مردان و زنانی که از اینترنت استفاده می‌کنند.

منبع: طرح جهانی اینترنت ن - ک - به

<http://www.wordinlernetprojectnet>

۱) رویکردی متقاطع، که نیازهای زنان را از جنبه های بسیار متفاوت جغرافیایی، سیاسی، تاریخی، اقتصادی، نژادی، قومی و غیره مورد توجه قرار می گیرد.

۲) اجماع جهانی: تاکید بر تعهداتی که در کنفرانس ها و اجلاس های گذشته سران متعهد به ویژه کنفرانس نیروبی و پکن در مورد زنان به تصویب رسیده است .

۳) توسعه‌ی مبتنی بر فرد انسانی: که اصول عدالت اجتماعی و برابری جنسیتی را رعایت کند، به نیازهای زنان پاسخ گوید و درصدد اصلاح نابرابری موجود میان زنان و مردان در عرصه های اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی باشد.

۴) تشویق ابداعات خلاقانه از فناوری های جدید: که سبب افزایش فرصت های دسترسی زنان به اطلاعات می شود.

۵) ارتقای تولید و مبادله‌ی محتوا در سطح محلی و منطقه‌ای به منظور پاسخ به نیازهای آموزشی زنان .

۶) افزایش مشارکت زنان در زندگی مدنی از طریق دسترسی و استفاده از ICT.

آموزش از راه دور و توسعه‌ی دامنه فعالیت های زنان

در قرن حاضر با تعارضات و بحران های اجتماعی و اقتصادی شدیدی روبرو هستیم، به خصوص در کشورهای در حال توسعه این چالش جدی تر است. گرچه تاکنون برنامه های توسعه و رفاهی طرح ریزی شده به وسیله سازمان های بین المللی نتوانسته‌اند در توسعه‌ی کشورهای جهان سوم موفق باشند، اما به کمک آموزش و آثار آن یعنی علم، تکنولوژی و ارتباطات هنوز فرصت هایی طلایی وجود دارد. آموزش این توانایی را دارد تا برای بهبود و پیشرفت کشورهای در حال توسعه زمینه‌ی لازم برای مقابله با بحران های جهانی، منطقه‌ای و ملی را اتخاذ نماید. هنگامی که

امروزه بیش از همیشه روشن است که یادگیری از راه دور برای زنان به رکنی مهم در نظام های آموزشی و کارآموزی آینده تبدیل خواهد شد. این شیوه‌ی یادگیری چنان به مقبولیت در روند کلی آموزش و کارآموزی نزدیک شده است که می توان گفت قطعاً در آینده بخشی از منابع بیشتر مؤسسات آموزشی را تشکیل خواهد داد. ظهور اشکال جدید در این شیوه‌ی یادگیری که بر فناوری های نو اطلاعاتی و ارتباطی مبتنی اند و خصوصاً آموزش هایی که با استفاده‌ی از اینترنت انجام می شود دارای پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و ... مهمی است . (یونسکو، ۱۳۸۴، ص ۱۶).

مروری بوضعیت مناطق مختلف نشان می دهد که به رغم برخی مشابهت ها، تفاوت هایی قابل توجه بین آن ها وجود دارد. پیشینه‌ی یادگیری از راه دور با استفاده از اینترنت برای زنان در کشورهای رو به توسعه‌ی پر جمعیت موجد فرصت هایی عظیم برای آموزش و کارآموزی تلقی شده است، اما فقدان زیر ساخت ها و صلاحیت های حرفه ای هنوز به عنوان موانع بزرگی در این راه به شمار می آیند. با این وضع اشکال آموزش از راه دور ماندگارند و بسیاری از کشورها هم این شیوه‌ی یادگیری را راهبردی اصلی برای گسترش دسترسی، ارتقای کیفیت و صرفه جویی در عرصه های آموزش برای تمام علاقه مندان به تحصیل می دانند. (همان منبع، ص ۱۷)

در این گستره گرایش های کنونی در کشورهای صنعتی هم با مشکلات ساختاری آموزش در جامعه‌ی مدرن و هم با توسعه‌ی فناوری مرتبط است. نیاز به ایجاد فرصت های آموزشی برای تمام دوره‌ی زندگی افراد، خصوصاً زنان، مقتضیات همیشه متغیر آموزش جمعی و تقاضا برای مهارت های جدید مواردی هستند که می بایست تمام ساختارها و نهادهای متعارف به کمک آن بشتابند. به هر حال شیوه های معمول همچنان در راه تحول و پیشرفت آموزش زنان گام بر می دارند و رویکردهای بسیار متنوعی را برای اجرای راهبردهای جدید در پیش گرفته اند که تعدادی از آن

موقعیت اجتماعی خود را بهبود بخشند (هاونگی، ۱۳۸۳، ص ۲). در واقع آموزش از راه دور می تواند در کشورهای مختلف سهم مهمی برای جذب رضایت زنان و فعالیت های اجتماعی آن ها عهده دار باشد.

آموزش زنان در ایران، موانع و محدودیت ها

نتایج به دست آمده از مطالعات نشان می دهد که نگرش ها نسبت به مسئله آموزش زنان تا قبل از دوره ی قاجاریه به صورت سنتی صرف و حاکی از بی تفاوتی جامعه نسبت به زنان بوده است، به گونه ای که اکثر زنان در جهل به سر می برده اند. پس از ورود به عصر قاجاریه و آغاز روابط ایران با اروپا، زمره های آموزش زنان از دهان فرنگ رفتگان به گوش رسید و با ساخت مدارس دخترانه و همگانی شدن آموزش به صورت کند و آهسته پیگیری گردید. نهضت مشروطیت با این که منافع اندکی را برای زنان ایرانی در پی داشت، به این روند سرعت بخشید و در عصر پهلوی مسئله آموزش زنان به طور رسمی و دولتی مطرح شد، اما نتوانست به طور شایسته پاسخگوی نیازهای آموزشی آنان باشد (صیفی ۱۳۸۲). آموزش زنان چه در عصر قاجار و چه در عصر پهلوی، تحت الشعاع سیاست های غرب گرایانه و ضد دینی دولت ها قرار داشت و عاملی برای گرایش جامعه زنان ایرانی به سمت فرهنگ غرب بود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، با توجه به نگرش اسلام گرایانه، امام خمینی (ره) ارزش و اعتبار دینی و خانوادگی زنان مدنظر قرار گرفت و طبق اصل سی ام قانون اساسی ایران، حق برخورداری از آموزش و پرورش را به دست آوردند و مشارکت آنان در رشد و توسعه جامعه و ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی امری لازم و ضروری به حساب آمد. از دید جهانی نیز بر اساس جامع ترین اسناد بین المللی (کار پایه عمل یکن و کنوانسیون رفع تبعیض نسبت به زنان) آموزش زنان مهم ترین عامل در رشد و توسعه ی آنان و نیز به عنوان ابزار اصلی توانمندسازی مطرح شده است. بر این اساس، کار

به روند تکاملی این کشورها توجه می کنیم، همواره شاهد ارتباط نزدیک بین آموزش، پژوهش علمی و رشد تکنولوژی از یک سو و پیشرفت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی از سوی دیگری باشیم. (الحسینی، ۱۳۸۴) با این نگاه، آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت نمونه ای از این نظام هاست که حاصل از پیشرفت سریع تکنولوژی و ارتباطات می باشد و مقوله ای جدید و انقلابی را در روش های آموزشی مطرح می سازد. به طور کلی آموزش و به خصوص شیوه های نوین آموزشی در بسترهای انسان مدارانه باعث ارتقا سطح فرهنگی، بالا بردن ظرفیت درک انسان ها، افزایش آگاهی نسبت به جهان هستی می شود. در این قبالی آموزش از راه دور می تواند کمک شایانی در جهت موارد یاد شده داشته باشد. آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت برای زنان موانع آموزشی ای از قبیل: نیاز به ارتباط چهره به چهره بین معلم و متعلم، کلاس درس، کتابخانه و تجهیزات آزمایشگاهی در نظام آموزشی سنتی را از میان بر می دارد. بنابراین لازم است تا این سبک آموزشی جایگاه خودش را به خوبی باز کند. بررسی ها نشان می دهد این شیوه موجب افزایش کارایی زنان و همزمان موجب کاهش هزینه های آموزشی می شود. با این نگاه در راه نیل به اهداف متعالی، آموزش از راه دور به کمک اینترنت، بستر مناسب و امیدبخشی برای حل مشکلات و تبیین جایگاه واقعی زنان در جوامع مختلف است. همینطور این شیوه ی آموزشی فرصت هایی برای زنان فراهم می سازد تا بتوانند مهارت ها و توانایی های خویش را عین حفظ شغل افزایش دهند و معلومات خویش را با تکنولوژی هایی که همواره در حال تغییرند بالا برده و

۱- در این سیستم آموزشی متن، صوت، تصویر یا مطلب رایانه ای به صورت الکترونیکی از طریق رایانه به فرد ارائه می گردد و علاوه بر آن فراگیر به کتابخانه الکترونیکی و مخازن اطلاعات دسترسی دارد. همچنین در این سیستم تعادل فراگیر معلم، فراگیر، فراگیر- فرد، گروه- گروه، گروه چه طور همزمان و یا غیر همزمان از طریق کنفرانس رایانه ای، ایمیل و غیره برقرار می شود.

پایه عمل پکن شش هدف استراتژیک زیر را در دستور کار خود قرار داده است.

* از بین بردن بی سوادی در میان زنان

* بهسازی دسترسی زنان به آموزش حرفه ای، علوم و فن آوری

* ایجاد آموزش فارغ از تبعیض

* پیشبرد آموزش و پرورش مادام العمر برای زنان و دختران (نجفی و مردانی، ۱۳۸۵، ص ۲۱۴)

هم چنین بخش سوم ماده کنوانسیون رفع تبعیض نسبت به زنان به موضوع تساوی در آموزش زنان و دختران اختصاص یافته است. در این بخش دولت های عضو متعهد شده اند که کلیه اقدامات مقتضی جهت از بین بردن تبعیض علیه زنان به منظور تضمین حقوق مساوی با مردان در زمینه ی آموزش و پرورش (به ویژه دسترسی به برنامه درسی یکسان، امتحانات یکسان، معلمینی دارای مهارت های صلاحیت های هم طراز و محل ها و امکانات آموزشی با کیفیت برابر) را به عمل آورده اند. با وجود این اجرای تعهدات آموزش زنان در جوامع در حال توسعه با موانع و محدودیت های زیادی مواجه است که مهمترین آن ها عبارتند از:

۱- موانع و محدودیت های فرهنگی و اجتماعی

موانع و محدودیت های فرهنگی و اجتماعی حاکم بر جامعه از باورها و تفکرات غلط و تحت فرهنگ مرد سالاری شکل گرفته است. به عنوان مثال: ازدواج زود هنگام یا تبعیضات خانوادگی در مورد ترک منزل و عواقب احتمالی ناشی از حضور در اجتماع محرومیت به دلیل اختلافات قومی و قبیله ای یا کار اجباری زنان برای تأمین معاش خانواده از مهم ترین موانع و محدودیت های فرهنگی و اجتماعی در کشورهای در حال توسعه به شمار می رود.

۲- تعهدات شغلی یا شخصی زنان

نارضایتی کارفرمایان از آموزش کارکنان زن به دلیل منفک شدن زنان از محل کار و هم چنین تعهدات شخصی زنان نسبت به همسر و فرزندان مانعی جدی برای شرکت در کلاس های آموزش حضوری می باشد، چرا که مسئولیت تربیت فرزندان در خانه

بر عهده زنان است و اگر زن شاغل باشد بار دوگانه ای را به دوش می کشد و با محدودیت ها و آسیب های جسمی فراوانی از جمله بی خوابی و تضعیف سیستم ایمنی بدن و... روبرو می شود.

۳- ناکارآمدی نظام فعلی آموزشی

نظام فعلی آموزشی به خصوص در زمینه آموزش مهارت های ضروری بازار کار، کارآیی و کفایت لازم را ندارد. (مهر علی زاده، ۱۳۸۴) بنابر این دلیل عمده نگرانی و انتظار خانواده ها، یافتن کار مناسب بعد از اتمام تحصیلات و شرایط موجود (عدم تطبیق فرایند آموزش با محیط واقعی کار) به بدبینی و باور بی فایده بودن تحصیلات از سوی والدین و دانش آموزان و حتی دانشجویان منجر می شود و این امر سبب از بین رفتن ارزش واقعی آموزش و تحصیلات بین زنان و دختران می باشد.

۴- عدم فرهنگ سازی مناسب از طریق دولت ها در خصوص فواید آموزش در بین زنان

فرهنگ سازی مناسب از سوی دولت ها در خصوص یادگیری مستمر، پیامدهای آتی و تأثیرات مثبت آن در زندگی فردی و خانوادگی زنان منجر به اشاعه ی فرهنگ آموزش در جوامع می گردد. بدیهی است عدم فرهنگ سازی مناسب از موانع مهم بر سر راه آموزش زنان می باشد.

۵- عدم ثبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی

عدم ثبات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و جدی بودن حوادثی مانند: جنگ، کودتا، تورم های مهار نشده، و بلایای طبیعی (سیل، زلزله، طوفان و...) به ویژه در مناطق آسیای مرکزی و خاورمیانه تأثیرات منفی زیادی بر جنبه های مختلف زندگی و از جمله آموزش باقی گذاشته است.

۶- نداشتن اعتماد به نفس عزت، نفس و خود ادراکی تفکرات غلط، نوع جامعه پذیری و تبعیض هایی که زنان از بدو تولد در خانواده و سپس در اجتماع با آن درگیر می باشند، منجر به از بین رفتن اعتماد به نفس، عزت نفس و خود ادراکی در بین

۱. منظور اشتغال، افزایش درآمد، استقلال فردی، تربیت فرزندان و... می باشد.

آنان می شود و نداشتن این خصوصیات و موانع اساسی دیگر مانع از پذیرش و پیگیری امر آموزش در بین دختران و زنان می شود. با توجه به مشکلات و محدودیت های یاد شده و ظهور فناوری نوین، آموزش از راه دور به عنوان ابزاری مناسب جهت رفع این موانع و محدودیت ها می باشد.

مزیت و برتری آموزش از راه دور برای زنان

راه حل چالشی که آموزش برای توسعه با آن روبرو است، همچون دیگر عرصه های حرفه ای زندگی مدرن در استفاده از فناوری های اطلاعات و ارتباطات نهفته است، مشروط بر آن که تغییرات ساختاری و سیاسی لازم برای مؤثر سازی فناوری های پایه ای فراهم گردد. امروزه طیفی از ابزارهای فن آورانه به فراوانی و با هزینه ی نسبتاً پایین در جامعه در دسترس هستند. این امکانات هم در منازل و هم در محل های کار جا افتاده و غالباً موجود می باشند. کوشش دولت معطوف بدان است که مؤسسات آموزشی به شبکه های نو ظهور وصل شوند. آشنایی با فناوری های جدید و کسب دانش در خصوص آن در برنامه های آموزشی گنجانده شود و معلمان از آمادگی و آموزش لازم برای کاربرد این منابع تازه برخوردار گردند.

بر این مبنا برخی از محاسن فناوری های جدید ارتباطی و اطلاعاتی، گذشته از دسترس پذیری گسترده، عبارت است از:

* امکان یادگیری برای هر فرد در هر زمان و مکان به صورت مادام العمر

معمولاً در آموزش بر خط، ضرورت آموزش گیرنده و آموزش دهنده در یک کلاس درس در ساعات مقرر کاهش یافته و یا از بین می رود. به عبارت دیگر هر فراگیر می تواند در هر ساعتی و از هر مکانی که بخواهد از طریق دستگاه رایانه از منزل، از محل کار و یا هر جای دیگر، به محیط آموزش مجازی متصل شده، آموزش ببیند و به هر مقدار که لازم بداند آن را تکرار کند، بدون آن که مزاحم

فراگیران دیگر باشد. بدین لحاظ این روش در حذف موانع و محدودیت های آموزشی زنان و دختران مفید است.

* منفک نشدن زنان از محل کار یا منزل این امر باعث کاهش نارضایتی کارفرمایان یا همسران و خانواده ها از آموزش زنان و دختران می گردد، چرا که در این روش زنان و دختران اجباری به ترک منزل و یا محل کار خود ندارند. همچنین در زمان رفت و آمد و هزینه ایاب و ذهاب صرفه جویی می شود. بدین لحاظ این روش در حذف موانع و محدودیت های آموزشی زنان و دختران مفید است.

* امکانات این نوع آموزش برای بازماندگان از تحصیل

دانش آموزان مردود شده، معلولان جسمی - حرکتی، بیماران خاص، زنان سرپرست خانوار، زنان و دختران روستایی و عشایری که دسترسی به امکانات آموزشی ندارند و یا به علت تعصبات خانوادگی، قومی و قبیله ای نمی توانند از امکانات آموزشی شهر و یا مناطق همجوار محل سکونت شان استفاده نمایند، آموزش از راه دور فرصت بسیار مناسبی برای ارتقا تحصیلی آنان می باشد.

* شناخت فرصت های تازه برای مشارکت زنان در اجتماع (کار آفرینی)

ترکیب جمعیت جوان کشور، مشکل اشتغال بانوان تحصیل کرده، ضرورت ایجاد فرصت های شغلی و نیز روند کاهش درآمدهای نفتی از عوامل عمده ای هستند که باعث شده سیاستمداران و تصمیم گیران کلان کشور به منبع درآمد دیگری به غیر از نفت بپندیشند و

آن منبع جز فکرهای نو و خلاقیت های گروه کارآفرینان، چیز دیگری نمی تواند باشد. مدل یادگیری ساختار دانش و توانایی حل مشکل که از نظریه ساخت گرای پیازه اقتباس شده به عنوان یکی از رویکردهای مورد استفاده در آموزش مبتنی بر اینترنت دارای توانایی لازم برای تبدیل فراگیر به فردی با قدرت تصمیم گیری بالا و حل کننده و خلاق مشکلات و به بیانی دیگر «کارآفرین» می باشد که دارای خصوصیات منحصر به فرد و مورد نیاز جوامع امروزی است. خصوصیتی از قبیل: اعتماد به نفس، مخاطره پذیری، عکس العمل مثبت در برابر مشکلات، هدف گرایی، استقلال، توانایی در برقراری ارتباط و... در این گستره آموزش از راه دور در جهت کمک به زنان و دختران کشور ما می توانند بسیار مفید واقع گردد.

* پاسخ گویی به نیازهای روزافزون و آموزش عالی زنان از آن جایی که امروزه ارتقاء آموزشی و کسب مدارج عالی تحصیلی از مهمترین آرزوهای دختران و زنان است، لذا آموزش از راه دور پاسخ بسیار مناسبی برای متقاضیان ورود به این عرصه که به عللی نتوانسته اند در گردونه آموزش رسمی روزانه تحصیل آموزشی خود را به پایان برسانند، می باشد.

* افزایش سواد اطلاعاتی و آشنا ساختن زنان (معلم، دانشجو و کارمند) با مفاهیم پایه فناوری اطلاعات استفاده از این روش در امر آموزش مستلزم داشتن سواد اطلاعاتی، یعنی تسلط کافی به مهارت های هفت گانه رایانه می باشد که این امر منجر به افزایش کیفیت فعالیت های آموزشی، پژوهشی، اداری و به طور کلی افزایش کیفیت و انجام بهینه ی امور می گردد.

* ارتقا کیفیت آموزش از طریق ایجاد شیوه های متنوع و فرصت های یادگیری

در این روش با استفاده از فناوری های نوین^۱ تمرین و تکرار آموخته ها و دانسته ها را در پی دارد و این ابزارها راهی برای تسهیل در رفع ابهامات فراگیر و تسریع فرآیند یادگیری ارائه می کند.

* اقتصادی و مقرون به صرفه جویی بودن آموزش بر خط با توجه به کمبود بودجه برای تأمین فضاهای آموزشی لازم یا استخدام معلم متخصص، دولت ها باید هزینه های گزافی را صرف نمایند، ولی در روش آموزش اینترنتی نه تنها به صرف اینگونه هزینه ها نیازی نیست، بلکه طرق ارائه آموزشی ها به صورتی است که با حداقل هزینه بیشترین بهره برداری آموزشی بدست می آید.

* امکان بهره گیری از فرصت های برابر آموزشی برای زنان مناطق دورافتاده با توجه به این که امکانات آموزشی در سراسر کشورهای یکسان نمی باشد، این آموزش ابزاری برای از بین بردن نابرابری های آموزشی در مناطق دور افتاده و صعب العبور می باشد. استفاده از این نوع آموزش در مناطق دورافتاده منجر به دسترسی به معلمین متخصص و مجرب در رشته های مختلف می شود که این امر سبب افزایش قابل توجه کیفیت آموزش و سطح اطلاعات در منابع می گردد.

* تواناسازی زنان در جوامع دانایی محور این نوع آموزش قادر است زنان را در زمینه مهارت های: تکنولوژی، ارتباطی، محاسباتی، تفکر نقادانه، حل مسأله، روابط فردی، ارزش گذاری، کنترل قابلیت های خود، مشارکت اجتماعی، آگاهی های سیاسی و حقوقی توانا سازد که این امر منجر به اشتغال زایی بیشتر زنان و از بین بردن معضل مدرک گرایی بدون تخصص میشود.

۱- منظور از فناوری های نوین تالارهای گفتگو، امکانات شبیه سازی، تجهیزات تعاملی چند رسانه ای شامل: صوت، صدا، تصویر و متن می باشد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

تحول علم و تکنولوژی و پیشرفت های جهانی در فناوری های ارتباطات و اطلاعات در هزاره ی سوم، ضرورت تحول در فرآیند فعالیت های آموزشی را انکار ناپذیر ساخته است. این امر باعث تنوع و گستردگی وسیع فرصت های یادگیری و دسترسی آسان و سریع به منابع تحصیلی و آموزشی گردیده است. آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت، شیوه ای است که انسان ها به خصوص زنان را در رسیدن به اهداف متعالی تعلیم و تربیت یاری می رساند. با استفاده از این شیوه ی آموزشی می توان فرصت هایی یافت که ارائه ی مفاهیم و مطالب درسی را با استفاده از امکانات الکترونیکی غنی و جذاب نمود. انعطاف پذیری این نوع آموزش، محیط آموزشی مناسبی را برای زنانی که به دلیل تعهدات شغلی و مشغله ی زندگی قادر به شرکت کردن در یک کلاس درس رسمی نیستند، فراهم می آورد. در این شیوه ی آموزشی با استفاده از فناوری روز تعلیم و تربیت و بهره گیری از معلمان مجرب می توان گام های مؤثری در زمینه ی آموزش همگانی و ارتقا سطح دانش جامعه ی زنان برداشت. در این راستا استفاده از فناوری های اطلاعاتی - ارتباطی بهترین راهکار برای درگیر کردن زنان در فرایند ضروری یادگیری مداوم می باشد. به عبارت بهتر ویژگی های زندگی در جامعه ی مدرن، زنان را از یک سو به دریافت مداوم و مستمر آموزش های مورد نیاز و از سوی دیگر رو آوردن به جنبه های جدید آموزش واداشته است. در این بین نفوذ و گسترش اینترنت، ارتباطات، فراگیری دانش، آموزش و انتقال مهارت ها و تعلیم و تربیت روزآمد، موفقیت افراد و جوامع مردم سالار را در فرایند اقتصادی و اجتماعی آسان تر کرده است.

این شیوه از آموزش با به کارگیری امکانات اینترنت نظیر: صفحات پیام، اتاق های گفتگو و کنفرانس های رایانه ای، فضای مجازی آموزش را بسیار کارآمدتر از محیط واقعی بازسازی نموده است. علاوه بر این استفاده از اینترنت با افزایش انگیزه ی یادگیری در زنان سبب تقویت روحیه ی اعتماد به نفس و قدرت مقابله خلاقانه با مسائل و مشکلات زندگی شغلی یا شخصی و خانوادگی می شود. بر این اساس پیشنهاد می شود:

۱) در سیاست های قدیمی آموزشی تجدید نظر اساسی به عمل آید.

۲) با توجه به پایین بودن نرخ سواد در بین زنان روستایی، از مراکز آموزش از راه دور زن جهت ارائه آموزش های الکترونیکی استفاده گردد.

۳) با توجه به بالا بودن هزینه های رایانه ای، سیستم های نرم افزاری و سخت افزاری رایانه ای تهیه شده و در کلاس های اقماری مراکز آموزش از راه دور، راه اندازی گردند.

۴) جهت بهره برداری بهتر از برنامه های آموزش از راه دور، تعدادی از این گونه برنامه ها به زبان محلی منطقه تهیه و مورد استفاده قرار گیرد.

۵) از آن جایی که بحث آموزش از راه دور، سابقه ای طولانی در ایران ندارد، در مدارس دخترانه ی شهری و روستایی، دوره های آموزش رایانه و استفاده از اینترنت ویژه زنان و به صورت رایگان برگزار گردد.

۶) برنامه ی تحقیقی جامعی در زمینه ی مطالعه درباره ی بازده آموزش های از راه دور مبتنی بر اینترنت انجام گیرد.

۷) برنامه های رادیویی و تلویزیونی جهت آشنایی هر چه بیشتر زنان با آموزش از راه دور مبتنی بر اینترنت و مزایای بهره مندی از این نوع آموزش ها تهیه و پخش شود.

منابع و مآخذ

- ۱) آریانپور کاشانی، عباس - آریانپور کاشانی، منصور (۱۳۷۱)، فرهنگ دانشگاهی انگلیسی - فارسی ، چاپ دوازدهم ، انتشارات، امیر کبیر .
- ۲) ابراهیم زاده ،عیسی (۱۳۸۳) . مقاله روش یادگیری مستقل و مهارت های آن، انتشارات، موسسه آموزش از راه دور
- ۳) الحسینی، سید حسن (۱۳۸۴)، مقدمه‌ای بر آموزش از راه دور، انتشارات موسسه فرهنگی منادی تربیت .
- ۴) الحسینی ،سید حسن و همکاران (۱۳۸۴) ، آموزش الکترونیکی در آموزش راه دور ، انتشارات دانشگاه رایانه‌ای ایران.
- ۵) الحسینی، سید حسن و همکاران (۱۳۸۴) ، راهبردهایی برای دبیران مراکز آموزشی از راه دور، نشر مهر برنا .
- ۶) جلیلی، بهروز(۱۳۸۵)، زنان شاغل، مسئولیت و چندگانگی، روزنامه کار و کارگر، ۱۳۸۳/۱۲/۱۵
- ۷) شریف آبادی، سعید (۱۳۸۳) ، شبکه کامپیوتری اینترنت در خدمت اطلاع رسانی ، نشر پیام کتابخانه.
- ۸) ربیع، علیرضا و همکاران (۱۳۸۳)، آموزش عالی عصر مجازی ، انتشارات دانشگاه بین المللی ایران.
- ۹) زمانی ، غلامحسین ، مقدسی ، شهرام (۱۳۷۶)، آموزش از راه دور رهیافتی بدیل در نظام آموزشی کارکنان ، فصلنامه دانش مدیریت ، سال ۱۱، ش ۳۹ و ۴۰.
- ۱۰) صیفی، زینب(۱۳۸۲)، بررسی روند آموزش زنان از دوره باستان تاکنون با تأکید بر زمینه ها فرهنگی- اجتماعی قابل دسترسی در سایت www.ui.ac.ir/grd-sts/abstracts
- ۱۱) علمیه، فهیمه(۱۳۸۵) زنان، اینترنت و آموزش الکترونیکی، مجموعه مقالات همایش زسراسری زنان، اینترنت در هزاره سوم، دفتر امور زنان سپاه
- ۱۲) مهر علی زاده،یداله(۱۳۸۴)، جهانی شدن، تغییرات سازمانی و برنامه ریزی توسعه منابع انسانی، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز
- ۱۳) نجفی، مژگان و مردانی، زهرا(۱۳۸۵) زنان و آموزش از راه دور، مجموعه مقالات همایش زسراسری زنان، اینترنت در هزاره سوم، دفتر امور زنان سپاه
- ۱۴) هاونگی ،حسین (۱۳۸۳)،مقاله: نگاهی به نظام آموزش از راه دو، روزنامه بیرجند امروز ، شماره ۶۲.
- ۱۵) هاونگی ،حسین (۱۳۸۳)،مقاله‌ی نقش آموزش از راه دور در توسعه، روزنامه بیرجند امروز، شماره ۶۸
- ۱۶) یونسکو (۱۳۸۴)، یادگیری آزاد و از راه دور ،بررسی گرایش های خطی مشی و راهبرد، ترجمه‌ی داوود طبایی عقدايي، انتشارات ، کمیسیون ملی یونسکو
- ۱۷) یونسکو (۱۳۸۴) یادگیری باز و از راه دور ، گرایش ها و خط و مشی ها و ملاحظات راهبردی، ترجمه‌ی عباس مهر پویا ، نشر صداقت مهر.

18) homberg, b , (1985) theory and practice of distance education, London.

19) moore, g (1991) crossing the chasm, new york: harper business .

20) Http://www.Learniny circuits org . access time: oct.